

**Alfred Szydelko**

Politechnika Rzeszowska

## **HARMONIZACJA I STANDARYZACJA ZASAD RACHUNKU KOSZTÓW ŁĄCZONYCH SPÓŁEK**

### **1. Wstęp**

Problematyka połączeń spółek kapitałowych jest w Polsce regulowana przez przepisy *Kodeksu spółek handlowych*, ustawę o rachunkowości i ustawę o podatku dochodowym od osób prawnych.

W świetle prawa handlowego połączenia spółek mogą być dokonane w formie:

- przejęcia,
- zawiązania nowej spółki [5, s. 151].

Połączenie poprzez przejęcie polega na przeniesieniu całego majątku jednej spółki (przejmowanej) na inną spółkę (przejmującą) w zamian za udziały lub akcje, które spółka przejmująca wydaje udziałowcom (akcjonariuszom) spółki przejmowanej. O określeniu przejmującego wedle *Kodeksu spółek handlowych* decyduje wola stron i treść umowy połączenia<sup>1</sup>.

Połączenie poprzez zawiązanie nowej spółki polega na przeniesieniu majątku wszystkich łączących się spółek na nowo zawiązaną spółkę kapitałową w zamian za udziały lub akcje tej spółki, z równoczesnym rozwiązaniem łączących się spółek bez przeprowadzania postępowania likwidacyjnego.

Prawo bilansowe reguluje tryb rozliczania i ujęcia w księgach rachunkowych połączeń spółek kapitałowych, wskazując dwie metody rozliczania połączenia, a mianowicie:

- metodę nabycia,
- metodę łączenia udziałów.

---

<sup>1</sup> Ustawa z dnia 15 września 2000 r. *Kodeks spółek handlowych*, DzU nr 94, poz. 1037.

Rozliczanie połączenia spółek metodą nabycia, traktowaną jako metoda wiodąca, opiera się na założeniu, że w wyniku tej transakcji spółka przejmująca uzyskuje kontrolę nad aktywami netto i działalnością spółki przejętej w zamian za określoną postać wynagrodzenia (przekazanie aktywów, wyemitowanie udziałów lub akcji, przejęcie zobowiązań).

Przy rozliczaniu metodą łączenia udziałów udziałowcy łączących się spółek obejmują kontrolą aktywa netto i działalność tych spółek w celu wzajemnego dzielenia ryzyka i korzyści związanych ze wspólnym prowadzeniem działalności gospodarczej, w taki sposób, że żadna ze stron nie może być uznana za spółkę przejmującą [1, s. 77].

Określone w *Kodeksie spółek handlowych* sposoby łączenia spółek nie są w pełni adekwatne do metod rozliczania tych połączeń na gruncie ustawy o rachunkowości<sup>2</sup>, co stwarza możliwość wystąpienia czterech sytuacji:

- łączenie przez przejęcie i rozliczanie połączeń metodą nabycia,
- łączenia przez zawiązanie nowej spółki i rozliczanie połączeń metodą nabycia,
- łączenie przez przejęcie i rozliczanie połączeń metodą łączenia udziałów,
- łączenia przez zawiązanie nowej spółki i rozliczanie połączeń metodą łączenia udziałów [3, s. 7].

W każdej z wymienionych sytuacji przy rozliczaniu połączeń uwzględnia się przede wszystkim aspekty majątkowe tych zdarzeń, ale wywołują one również potrzebę harmonizacji i standaryzacji zasad stosowanych dotychczas w systemach rachunku kosztów łączonych spółek.

## **2. Harmonizacja i standaryzacja zasad rachunku kosztów przy rozliczaniu połączenia spółek metodą nabycia**

Metoda nabycia jest traktowana przez polskie prawo bilansowe jako metoda preferowana, zgodnie z międzynarodowymi wzorcami [2, s. 191]. Zakłada ona, że połączenie spółek to operacja polegająca na nabyciu przez spółkę przejmującą aktywów i zobowiązań spółki przejmowanej na warunkach rynkowych, tj. według wartości godziwej. W jej wyniku spółka po połączeniu jest traktowana jako kontynuatorka spółki przejmującej w sensie ekonomicznym.

Przy łączeniu spółek przez przejęcie i rozliczaniu tego połączenia metodą nabycia należy w aspekcie majątkowym sumować poszczególne pozycje aktywów i pasywów spółki przejmującej, według ich wartości księgowej, z odpowiednimi pozycjami aktywów i pasywów spółki przejętej, według ich wartości godziwej, ustalonej na dzień połączenia, po wcześniejszym ujawnieniu ewentualnych aktywów i zobowiązań spółki przejętej nie ujętych dotychczas w jej księgach rachunkowych i sprawozdaniu finansowym, a będących skutkiem połączenia, a także należy wyłączyć kapitał własny spółki i wzajemne rozrachunki.

---

<sup>2</sup> Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU 2002 nr 76, poz. 614.

W aspekcie wynikowym przychody i koszty spółki przejętej do momentu połączenia przypadają jej poprzednim udziałowcom, a na wynik finansowy spółki przejmującej przychody i koszty spółki przejętej zaczynają wpływać dopiero od momentu połączenia. W efekcie wynik finansowy spółki przejmującej za okres sprawozdawczy, w którym nastąpiło połączenie, obejmuje wynik jednostki przejmującej za cały okres oraz wynik jednostki przejętej za okres od dnia połączenia do końca okresu sprawozdawczego [5, s. 177].

Konsekwencją takiej prezentacji kosztów w rachunku zysków i strat spółki przejmującej jest potrzeba wprowadzenia identycznych zasad rachunku kosztów w spółce przejętej od dnia połączenia, jakie obowiązują w ramach polityki rachunkowości spółki przejmującej. Równocześnie w okresie przed połączeniem w spółce przejmowanej wskazane byłoby dostosowanie procedur ustalania kosztu wytworzenia produktów do obowiązujących w spółce przejmującej, co umożliwiłoby prawidłowe ustalenie wartości godziwej zapasów produktów w toku dzięki zastosowaniu właściwych procedur przy szacowaniu przyszłych kosztów zakończenia produkcji (problem dotyczy sytuacji, gdy poziom zapasów produktów w toku jest istotny).

Przy łączeniu spółek poprzez zawiazanie nowej spółki i rozliczanie tego połączenia metodą nabycia aspekt majątkowy tego połączenia jest podobny do tego, gdy połączenie nastąpiło przez przejęcie w sensie prawa handlowego.

Inaczej natomiast należy podejść do aspektu wynikowego. Otóż w sytuacji, gdy w wyniku połączenia powstała nowa spółka, włączeniu do rachunku zysków i strat tej spółki za rok obrotowy, w którym nastąpiło połączenie, podlegają przychody i koszty oraz zyski i straty spółki przejmującej od dnia połączenia. Oznacza to, że od początku roku obrotowego do dnia połączenia każda z łączących się spółek sporządza własny rachunek zysków i strat, a za okres od dnia połączenia rachunek zysków i strat sporządza spółka nowo powstała.

Przy tworzeniu systemu rachunku kosztów nowej spółki, zawiazanej w wyniku takiego połączenia, należy przyjąć rozwiązania obowiązujące w spółce przejmującej (w myśl prawa bilansowego), ze względu na zapewnienie zasady ciągłości, sprawozdanie bowiem finansowe sporządzone na koniec okresu sprawozdawczego, w którym nastąpiło połączenie, powinno zawierać dane porównawcze za poprzedni rok obrotowy, a stanowią je dane ze sprawozdania finansowego spółki przejmującej.

### **3. Harmonizacja i standaryzacja zasad rachunku kosztów przy rozliczeniu połączenia spółek metodą łączenia udziałów**

Rozliczenie połączeń spółek metodą łączenia udziałów stosuje się, jeśli przy połączeniu nie można, w rozumieniu prawa bilansowego, zidentyfikować przejmującego. Połączenie nie ma charakteru nabycia, nie występują też jednostki przejmowane ani jednostka przejmująca w rozumieniu ekonomicznym. Stronami transakcji są nie tyle spółki, ile ich właściciele. To oni łączą spółki w

celu wspólnego podziału ryzyka i korzyści z działalności. Oznacza to, że spółka po połączeniu stanowi kontynuację łączonych spółek [4, s. 15-13].

W aspekcie majątkowym rozliczenie metodą łączenia udziałów polega na sumowaniu poszczególnych pozycji odpowiednich aktywów i pasywów, według stanu na dzień połączenia, po uprzednim doprowadzeniu ich wartości do jednolitych metod wyceny i po dokonaniu wyłączeń wzajemnych rozrachunków i ewentualnych zmniejszeń wartości kapitału zakładowego.

W aspekcie wynikowym metoda łączenia udziałów sprowadza się do sumowania przychodów i kosztów połączonych spółek, według stanu na dzień połączenia, po doprowadzeniu ich wartości do jednolitych metod wyceny i po wyłączeniu przychodów i kosztów operacji gospodarczych dokonywanych między łączącymi się spółkami w danym roku obrotowym przed połączeniem, a także zysków i strat operacji gospodarczych dokonywanych między tymi spółkami przed połączeniem, zawartymi w wartościach podlegających łączeniu aktywów i pasywów. Koszty poniesione w związku z połączeniem zalicza się do kosztów finansowych.

Takie podejście wynikowe do łączenia spółek oznacza, że wynik finansowy nowej spółki za rok obrotowy, w którym nastąpiło połączenie spółek, obejmuje wynik finansowy połączonych spółek za cały ten okres. Równocześnie prawo bilansowe wymaga przy tej metodzie, by sprawozdanie finansowe spółki, sporządzone na koniec okresu sprawozdawczego, w ciągu którego nastąpiło połączenie, zawierało dane porównawcze za rok poprzedni, określone w taki sposób, jakby połączenie miało miejsce na koniec poprzedniego roku obrotowego.

Dla systemów rachunku kosztów łączonych spółek oznacza to konieczność ujednolicenia zasad pomiaru, wyceny, grupowania i rozliczania kosztów w łączonych spółkach, już o rok obrotowy wstecz w stosunku do roku, w którym nastąpi połączenie, lub w roku, w którym nastąpiło połączenie (w tym przypadku trzeba dokonać odpowiednich korekt wstecz). Dzięki temu zostanie zapewniona porównywalność danych kosztowych, a zarazem porównywalność wartości składników majątkowych, którym poniesione koszty tę wartość nadają, zwłaszcza dotyczy to zapasów produktów gotowych i zapasów produktów w toku. Stwarza to podstawę do sumowania odpowiednich składników majątku oraz przychodów i kosztów łączonych spółek z zachowaniem jednolitych metod ich wyceny, a także umożliwia zachowanie zasady ciągłości.

W przypadku łączenia spółek przez przejęcie w rozumieniu prawa handlowego i z zastosowaniem rozliczenia połączenia metodą łączenia udziałów, powyższe zasady odnosi się odpowiednio do spółki, na którą przechodzi majątek połączonych spółek.

#### **4. Podsumowanie**

Zastosowanie metody nabycia lub metody łączenia udziałów do rozliczenia połączeń spółek prowadzi nie tylko do rozbieżnych rezultatów majątkowych, co często

budzi kontrowersje wśród rachunkowców, ale również powoduje odmienne problemy w zakresie harmonizacji i standaryzacji zasad stosowanych w systemach rachunku kosztów łączonych spółek. Przy metodzie nabycia z reguły należy dostosować rozwiązania w rachunku kosztów spółki przejętej do istniejących zasad i procedur w rachunku kosztów spółki przejmującej od dnia połączenia. Łączenie udziałów jako metoda rozliczenia połączeń wymaga ujednolicenia zasad rachunku kosztów łączonych spółek znacznie wcześniej, przynajmniej z takim wyprzedzeniem, by zachować jednolite zasady wyceny w łączonych spółkach oraz zasadę ciągłości. Niezależnie od stosowanej metody rozliczenia połączenia spółek ciężar ujednolicenia zasad rachunków kosztów łączonych spółek spoczywa na zarządach tych spółek.

Oczywiście opisane problemy dotyczą systematycznego rachunku kosztów, służącego pomiarowi wyniku finansowego i ewentualnie wycenie zapasów (niekiedy również celom decyzyjnym), rachunku, którego zasady określa się w ramach polityki rachunkowości. Na decyzyjne rachunki kosztów prowadzone pozaewidencyjnie łączenie spółek nie wywiera obligatoryjnego wpływu, ale również w ich obszarze należy przyjąć jednolite rozwiązania.

## Literatura

- [1] Gierusz J., *Zmiany w ustawie o rachunkowości 2001/2002*, ODDK, Gdańsk 2001.
- [2] Jaruga A. (red.), *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości a ustawa o rachunkowości – podobieństwa i różnice*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2004.
- [3] Maruszewska E. W., *Połączenie spółek kapitałowych*, „Rachunkowość” 2003, nr 4.
- [4] Świdorska K. G. (red.), *Sprawozdanie finansowe bez tajemnic*, Difin, Warszawa 2003.
- [5] Winiarska K. (red.), *Rachunkowość zaawansowana*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.

## HARMONIZATION AND STANDARIZATION OF COSTS ACCOUNT'S PRINCIPLES OF THE JOINT PARTNERSHIPS

### Summary

The settlement of the mergers in the capital partnerships can be done by the use of the method of acquisition and by joining the shares. Each method determines certain integration consequences for the cost account systems of the merged partnerships. The integration of such accounts tries to unify the rules of the cost account and the responsibility is taken by the management of the joint partnerships.